

ไฮกุ : เครื่องมือการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา

กิตติวัฒน์ แฝงบุญ^{1*} และ ณัฐพล มีแก้ว²

^{1, 2} คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*ผู้ประสานงาน: kittiwat.f@kkumail.com

วันรับบทความ: 4 กุมภาพันธ์ 2568 วันแก้ไขบทความ: 21 พฤศจิกายน 2568 วันตอบรับบทความ: 17 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

การนำบทกวีไฮกุ ซึ่งเป็นศิลปะการประพันธ์ของญี่ปุ่น มาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา เป็นการอาศัยลักษณะเด่นของไฮกุในการช่วยสนับสนุนให้นักเรียนสามารถสรุปเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษาที่มีอยู่จำนวนมาก และช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ไฮกุเป็นบทกวีสั้นที่มีฉันทลักษณ์แบบ 5-7-5 พยางค์ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การจับใจความ และการเชื่อมโยงความรู้ โดยในบทความได้นำเสนอประวัติความเป็นมาของไฮกุ ฉันทลักษณ์ การเสริมสร้างความสุขและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ขั้นตอนการนำบทประพันธ์ไฮกุไปใช้ในห้องเรียนสังคมศึกษา และตัวอย่างกิจกรรมการนำไฮกุมาใช้ในห้องเรียนวิชาสังคมศึกษา 5 สาระ ประกอบด้วย สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

คำสำคัญ: ไฮกุ บทกวี สังคมศึกษา

Haiku: Learning Tool in Social Studies

Kittiwat Fangbun^{1*} and Nattapon Meekaew²

^{1, 2} Faculty of Education, Khon Kaen University

*Corresponding author: kittiwat.f@kkumail.com

Received: 4 January 2025

Revised: 21 November 2025

Accepted: 17 December 2025

Abstract

This article explores the potential of haiku, a distinctive form of Japanese poetic art, as an innovative tool for promoting effective learning management in social studies education. The integration of Haiku aims to enhance students' ability to concisely summarize complex and extensive social studies content while simultaneously fostering creativity, analytical thinking, and comprehension skills within the instructional context. Haiku, characterized by its concise 5–7–5 syllabic structure, serves as a medium to develop learners' capacity for critical analysis, synthesis of knowledge, and appreciation of language aesthetics. The paper discusses the historical background and prosody of haiku, its contributions to improving students' well-being and academic development, and practical strategies for classroom implementation. Furthermore, it presents illustrative examples of haiku-based learning activities aligned with the five core strands of social studies: (1) Religion, Morality, and Ethics; (2) Civics, Culture, and Living in Society; (3) Economics; (4) History; and (5) Geography.

Keywords: Haiku, Poetry, Social Studies

บทนำ

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหากว้างและมีจำนวนมาก โดยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ฉบับปรับปรุง 2560 ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดไว้ 5 มาตรฐาน และ 61 ตัวชี้วัด แบ่งออกเป็น 5 สาระ ประกอบด้วย สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง และการดำรงชีวิต สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ดังนั้นจึงเกิดอุปสรรคในการจัดการเนื้อหาที่มีจำนวนมากและการทบทวนเนื้อหาที่ไม่ทันเวลา ซึ่งเป็นอีกหนึ่งความท้าทายที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาและวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน และเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การนำ “ไฮกุ” ซึ่งเป็นรูปแบบบทประพันธ์ของญี่ปุ่นที่มีลักษณะกระชับและเน้นการสื่อความหมายอย่างลึกซึ้ง การใช้คำจำนวนจำกัดเพียง 17 พยางค์ (จัดเป็น 3 บรรทัด 5-7-5 พยางค์) เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ที่มีความหมาย วิธีการนี้จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการสรุปเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษาที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากการอ่านไฮกุช่วยลดความกำกวมและเพิ่มความชัดเจนในการทำ ความเข้าใจสาระสำคัญ (Hitsuwari & Nomura, 2025) และยังช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการคิด วิเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของการเรียนการสอนสังคมศึกษา การนำไฮกุมาปรับใช้ในห้องเรียนจึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจในการช่วยให้นักเรียนสามารถสรุปความและเชื่อมโยงความรู้ได้อย่างลึกซึ้ง

บทประพันธ์ไฮกุ (Haiku)

ไฮกุเป็นเป็นบทกวีญี่ปุ่นที่มีเพียงสามบรรทัดและกำหนดจำนวนพยางค์ในแต่ละบรรทัด เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่เหมาะสมในการนำไปจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน

ความเป็นมาของไฮกุ

ไฮกุ เดิมทีถอดแบบมาจากบทร้อยกรอง เร็งเงะ (Renga) ที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 9 ถึง 12 ซึ่งเร็งเงะเป็นบทประพันธ์ที่ใช้สำหรับการให้ความรู้ด้านศาสนาและศึกษาวิถีความเป็นอยู่ของผู้คนภายในราชสำนัก โดยเฉพาะ ลักษณะของการเขียนเป็นความเรียงขนาดยาวต่อเนื่องกัน ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 16 คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่เริ่มให้ความสนใจงานประพันธ์ที่เป็นบทร้อยกรองมากขึ้น โดยงานประพันธ์ของกลุ่มชนชั้นล่าง หรือ ไฮไค (Haikai) เริ่มเข้ามาแทนที่งานเร็งเงะ และได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วภายในราชสำนักรวมถึงประชาชนทั่วไป ไฮไคเป็นบทประพันธ์หนึ่งที่มีลักษณะการเขียนต่อเนื่อง รูปแบบงานประพันธ์ไฮไค คือ ไม่มีข้อจำกัดของเนื้อหา สามารถสร้างสรรค์คำได้อย่างอิสระ นำเสนอแนวคิดได้ตามจินตนาการของผู้ประพันธ์ งานประพันธ์ในช่วงนี้เริ่มมีความหลากหลายของเนื้อหาเพิ่มขึ้น โดยทั่วไปงานประพันธ์ประเภทไฮไคจะประเด็นเนื้อหากล่าวถึงความ เป็นอยู่ของสังคม โดยจะมีการแทรกอารมณ์ของความตลกขบขัน ถ้อยคำเย้ยหยัน คำประชดประชัน และ ส่อเสียด ทั้งหมดนี้กลายเป็นลักษณะเด่นเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานประพันธ์ไฮไค (ซาฮิฮุโน นิติภาค, 2558) ต่อมา

อาจารย์มัดชูโอะ บะโซะ (Basho Matsuo) ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1644 ถึง ค.ศ. 1694 ตรงกับสมัยเอโดะ (Edo) ของจักรวรรดิญี่ปุ่น เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงที่สุดที่ได้คิดค้นและดัดแปลงบทร้อยกรองให้สั้นและกระชับกว่าเดิมให้ เรียกว่า ไฮกุ (Haiku) โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่ลึกซึ้งของพระพุทธศาสนานิกายเซ็น ซึ่งมีความเชื่อเรื่องความเรียบง่าย ความสันโดษ ความพอเพียง และการไม่ยึดติดกับสิ่งใดในโลก โดยอาจารย์บะโซะนิยมสอนลูกศิษย์ให้แต่งบทประพันธ์ขึ้นมาแบบฉับพลันเมื่อเกิดความรู้สึกที่ดีต่อภาพของธรรมชาติที่เห็นตรงหน้า โดยไม่ต้องปรุงแต่งบทกวีด้วยถ้อยคำสวยหรูใด ๆ ไฮกุจึงได้รับความนิยมอย่างมากและต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ในปัจจุบันบทกวีไฮกุยังคงมีรูปแบบคล้ายยุคดั้งเดิม กล่าวคือ มีการเน้นการสังเกตธรรมชาติรอบตัว สิ่งเรียบง่ายที่อยู่รอบตัว ใช้คำพูดง่าย ๆ เพื่อสื่อความหมาย ไม่มีความซ้อนเร้นอยู่ในบทกวี เป็นเสมือนการหยิบภาพธรรมชาติออกมาเพื่อบอกกล่าวเป็นบทประพันธ์ มีเพียงภาพในชั่วขณะที่มองเห็นตรงหน้าเท่านั้น (ยงยุทธ ขำคง, 2565)

ความหมายของไฮกุ

MasterClass (2022) กล่าวว่า ไฮกุเป็นรูปแบบหนึ่งของบทกวีญี่ปุ่นที่ประกอบด้วยวรรคสั้น ๆ ไม่มีสัมผัส และมักสื่อถึงภาพธรรมชาติ ไฮกุอาจมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะของบทกวีสั้น ๆ แต่รูปแบบที่พบบ่อยที่สุดคือบทกวีสามบรรทัด โดยมีจำนวนพยางค์ตามลำดับเป็น 5-7-5

ยงยุทธ ขำคง (2565) กล่าวว่า ไฮกุเป็นบทกวีสั้นของญี่ปุ่นที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากแทบทุกประเทศบนโลก บทกวีที่มีเพียง 17 พยางค์ โดยแบ่งเป็น 3 บรรทัด บรรทัดแรก 5 พยางค์ บรรทัดสอง 7 พยางค์ และบรรทัดสาม 5 พยางค์ แต่กลับได้รับความนิยมอย่างมาก โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษาที่ครูและอาจารย์นิยมนำไฮกุมาเสริมในการสอนภาษาและนำไฮกุมาเล่นเป็นเกมเพื่อสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เรียน

มนฤดี สารใจ (2566) กล่าวว่า บทกวีไฮกุหมายถึงบทกวีที่ประกอบด้วยพยางค์ 17 พยางค์ เขียนเป็น 3 บรรทัด บรรทัดละ 5 พยางค์ 7 พยางค์ และ 5 พยางค์ และไม่มีคำอธิบายมากเกินไป บทกวีไฮกุถูกกำหนดให้เป็นการเปลี่ยนแปลงข้อความพัฒนาความตระหนักรู้ทางภาษาอังกฤษและการเรียนรู้ภาษา บทกวีไฮกุจะแสดงรายการคำอธิบายในบริบทสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์ และเอื้อต่ออารมณ์แก่ผู้เรียนในการเรียน

จากดังกล่าว สรุปได้ว่า ไฮกุเป็นบทประพันธ์จากประเทศญี่ปุ่นที่สั้นกระชับและมีการถ่ายทอดความรู้สึก มีฉันทลักษณ์ในการเขียนที่ง่าย คือ 5-7-5 โดยในบรรทัดที่ 1 มี 5 พยางค์ บรรทัดที่ 2 มี 7 พยางค์ และบรรทัดที่ 3 มี 5 พยางค์ จากฉันทลักษณ์ที่ง่าย ไฮกุจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน เช่น การสอนภาษา การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เป็นต้น

วิธีเขียนบทประพันธ์ไฮกุ

การแต่งเขียนไฮกุแบบดั้งเดิมที่เป็นภาษาญี่ปุ่นนั้นจะใช้คำจำนวน 17 คำ มี 3 บรรทัด แบ่งเป็น 5-7-5 องค์ประกอบสำคัญในการแต่งกลอนไฮกุ ได้แก่ 1) การใช้จำนวนคำ (word count) 2) การใช้คำบ่งบอก

ฤดูกาล (season words) และ 3) การจบแบบหักมุม (twist ending) (วิยะดา พรหมจิตต์ และคณะ, 2564) และเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาที่มุ่งเน้นการนำกลอนไฮกุมาใช้ในการสรุปเนื้อหาที่เรียน ผู้เขียนจึงได้เลือกใช้เพียงองค์ประกอบสำคัญของกลอนไฮกุ คือการใช้จำนวนคำ (word count) หรือนับหลักของกลอนไฮกุที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบทกวีที่สั้นที่สุดในโลกมาประยุกต์ใช้ โดยจะมีการใช้จำนวนคำทั้งสิ้น 17 คำ แบ่งเป็น 3 บรรทัด คือ 5-7-5 โดยแบ่งเป็น บรรทัดที่ 1 มี 5 คำ บรรทัดที่ 2 มี 7 คำ และบรรทัดที่ 3 มี 5 คำ

○ ○ ○ ○ ○ (5)

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ (7)

○ ○ ○ ○ ○ (5)

ตัวอย่างบทประพันธ์ไฮกุในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา

มวลชนมีส่วนร่วม

เลือกผู้นำปกครองบ้านเมือง

ประชาธิปไตย

(อักษรเจริญทัศน์, 22 มิถุนายน 2567)

บทประพันธ์ไฮกุในการเสริมสร้างความสุขและพัฒนาการเรียนรู้

การนำบทประพันธ์ไฮกุไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นว่าบทประพันธ์ไฮกุนั้นสามารถเสริมสร้างความสุขและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ ดังจะเห็นได้จากข้อสรุปทางการศึกษาของนักวิชาการดังต่อไปนี้

ยงยุทธ ขำคง (2565) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของนักศึกษาในการเรียนรู้ผ่านการใช้บทประพันธ์ไฮกุ โดยมีการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับบทกวีไฮกุและการประพันธ์ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มออนไลน์ (แอปพลิเคชัน LINE) สะท้อนให้เห็นถึงความรักในการเรียนภาษาอังกฤษ และการเปิดใจกว้างเพียงพอที่จะแสดงออกด้วยการเขียนบทกวีความรู้สึกของความเป็นมิตรและการรวมกลุ่มของคนที่มีใจ และคอยสนับสนุนพลังทางบวกให้แก่กันและกัน โดยถ่ายทอดออกมาโดยใช้ไฮกุเป็นสื่อกลาง แม้ในท่ามกลางความตึงเครียดทางอารมณ์ที่ต้องกักตัวอยู่แต่ในบ้านแคบ ๆ ในช่วงของการแพร่ระบาดของโรคระบาด สิ่งนี้คือเสน่ห์และจุดเด่นของไฮกุ ซึ่งสอดคล้องกับ สภาการศึกษา (15 เมษายน 2567) ที่ได้นำเสนอเทคนิคการสร้างความสุขในห้องเรียน ประกอบด้วย 1) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมชั้น เพื่อช่วยเสริมสภาพแวดล้อมเชิงบวกใน

ห้องเรียนและช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการเข้าสังคมมากยิ่งขึ้น และ 2) การให้อิสระนักเรียนในการแสดงความคิดเห็น โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกว่าตนเองมีมุมมองอย่างไร หรือมีความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนอย่างไร

วิยะดา พรหมจิตต์ และคณะ (2564) ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการเขียนบทกวีไฮกุ ว่าเป็นการเขียนเพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึก และความคิดผ่านบทประพันธ์ นอกจากภาษาที่มีเสน่ห์ในบทกวีไฮกุแล้ว กระบวนการจินตภาพที่ปรากฏในบทกวี ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่เพิ่มให้บทกวีไฮกุมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เมื่ออ่านบทกวีบทนั้นจบ ก็จะปรากฏภาพขึ้นในใจของผู้อ่าน ซึ่งเป็นได้ทั้งภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง หลายคนคิดว่าการแต่งบทกวีเป็นเรื่องยาก เพราะต้องคัดกรองคำและต้องมีสัมผัสให้ตรงตามฉันทลักษณ์ ซึ่งบางฉันทลักษณ์มีหลายบรรทัดในหนึ่งบท ทำให้หลายคนที่ต้องการแต่งบทกวีไม่สนุกกับการแต่งบทกวี ในฐานะผู้สอนวรรณคดีเห็นว่าไฮกุ มีวิธีการแต่งที่ไม่ยาก ฉะนั้นจึงนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของบทเรียนในวิชาพื้นฐานทางวรรณคดี เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าการแต่งบทกวีไม่ใช่เรื่องยาก ผลปรากฏว่าผู้เรียนสามารถแต่งบทกวีไฮกุได้ และสนุกกับการแต่งบทกวีไฮกุเหล่านั้น

Sulastri et al. (2022) ได้นำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ไฮกุเป็นเครื่องมือสะท้อนการเรียนรู้ผ่านมุมมองของนักเรียน ว่าการใช้ไฮกุเป็นเครื่องมือมีผลในเชิงปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และการสะท้อนการเรียนรู้ ไฮกุได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้ และเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สนุกและน่าสนใจ ครูจึงสามารถใช้ไฮกุเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจในการเขียนของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานเขียนเชิงสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า บทประพันธ์ไฮกุที่มีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ง่าย สามารถนำไปใช้ในห้องเรียนและช่วยเสริมสร้างความสุขในห้องเรียน โดยการประพันธ์ไฮกุทำให้นักเรียนมีจินตนาการและเกิดความรู้สึกเชิงบวก ร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนบทประพันธ์กับเพื่อนในกลุ่มจะสามารถสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานได้ในห้องเรียนและช่วยพัฒนาการคิดของผู้เรียนได้

การสอนบทประพันธ์ไฮกุในห้องเรียน

การสอนบทประพันธ์ไฮกุในห้องเรียน ครูผู้สอนสามารถนำรูปแบบการแต่งกลอนไฮกุไปประยุกต์ใช้ในห้องเรียนได้ นักเรียนบางคนอาจพบปัญหาในการเขียนบทกวีไฮกุ ซึ่งบทแรกอาจใช้เวลานานกว่าจะสำเร็จ ดังนั้น ผู้สอนควรทำให้กระบวนการแต่งไฮกุง่ายที่สุดเท่าที่จะทำได้ มนฤดี สารใจ (2566) ได้เสนอแนวทางการสอนโดยใช้กลอนไฮกุสำหรับผู้เรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ โดยประยุกต์จากแนวคิดของ Atsushi Iida (Iida, 2010) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทบทวนแนวคิดของไฮกุ ขั้นนี้เป็นการเริ่มต้นศึกษารูปแบบงานประพันธ์ไฮกุ ผ่านการมอบหมายภาระงาน เริ่มจากการสอนวิธีการตีความสาระที่ของสารที่กำหนดให้ตามแนวคิดไฮกุ มุ่งเน้นการจินตนาการถึงภาพของสิ่งที่นักเรียนสังเกตเห็นในความคิดจากการตีความสาร อธิบายปฏิกิริยาของตนเองที่เกิดขึ้นทันทีอย่างเป็นธรรมชาติ โดยวัตถุประสงค์หลักของขั้นนี้ คือการพัฒนากระบวนการจินตภาพในฐานะผู้อ่าน และการแสดงออกของตนเองบนพื้นฐานของประสบการณ์ ซึ่งนักเรียนต้องรับรู้ถึงเป้าหมายนี้

ขั้นที่ 2 การรวบรวมข้อมูลสำหรับไฮกุ ขั้นนี้ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมโดยให้นักเรียนออกไปนอกห้องเรียนและหาสถานที่ที่ตนเองอยากนั่งเพื่อสัมผัสธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในสภาพจริง แล้วประมวลจินตนาการของตนเองให้ชัดเจนขึ้น แล้วจึงรวบรวมข้อมูลจินตนาการเหล่านั้น ระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรม อยู่ระหว่าง 10 - 20 นาที การสนับสนุนการรวบรวมข้อมูลนั้น กระทำโดยใช้คำถามให้ผู้เรียนตอบ โดยคำถามสำคัญ ประกอบด้วย 1) เห็นและได้ยินอะไรบ้าง และ 2) ได้กลิ่นหรือรสชาติอะไรบ้างรู้สึกอย่างไร คำถามเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงตนเองกับช่วงเวลาและสถานที่เฉพาะ รวมถึงนำแนวคิดของธรรมชาติเข้ามาผสมผสานกับเสียงภายในของตนเอง โดยควรสนับสนุนให้นักเรียนได้เก็บรวบรวมข้อมูลและสังเกตสิ่งต่าง ๆ ให้ได้มากที่สุดผ่านการตอบคำถามข้างต้น

ขั้นที่ 3 การแต่งบทกวีไฮกุ ขั้นนี้นักเรียนจะต้องนำข้อมูลที่สังเกตและรวบรวมได้ในขั้นที่ 2 มาใช้ในการเขียนบทกวีไฮกุบทแรก แม้ว่าพวกเขาจะได้รับความรู้มากมายจากขั้นตอนก่อนหน้านี้ แต่บางคนอาจยังไม่รู้ว่าจะเริ่มแต่งไฮกุอย่างไร ผู้สอนจึงควรกระตุ้นให้นักเรียนระบุสิ่งที่พวกเขาต้องการจะสื่อ หรือข้อความที่พวกเขาต้องการถ่ายทอด นักเรียนสามารถอภิปรายกันในกลุ่มย่อยหรือทั้งชั้นเรียนเกี่ยวกับวิธีที่ประสบการณ์ที่รวบรวมมาได้ เพื่อช่วยพัฒนาน้ำเสียงของตนเองในฐานะผู้เขียน (Author's Tone) และเลือกคำที่เหมาะสมมาใช้เพื่อสร้างการเชื่อมโยงระหว่างความคิด คำพูด และชีวิตในการแต่ง การปรับตัวให้เข้ากับโครงสร้างของไฮกุ ซึ่งมีลำดับพยางค์ 5-7-5 จะทำให้นักเรียนต้องเลือกคำศัพท์ที่หลากหลายและเหมาะสม ในส่วนนี้ผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้นักเรียนตรวจสอบคำต่าง ๆ โดยเฉพาะคำพ้องความ (คำไวพจน์) ซึ่งเป็นหนึ่งในเทคนิคสำคัญสำหรับการสร้างสรรค์บทกวีไฮกุ

ขั้นที่ 4 กิจกรรมกลุ่ม ขั้นนี้เป็นการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เมื่อผู้เรียนทุกคนแต่งบทกวีไฮกุเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรสนับสนุนให้มีกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนได้แบ่งปันและเปรียบเทียบผลงานของตนกับเพื่อน ๆ โดยนักเรียนแต่ละคนจะได้มีโอกาสทำความเข้าใจความคิดของผู้แต่งและการสื่อความ หากการตีความของผู้อ่านสอดคล้องกับเจตนาของผู้แต่ง ก็ถือว่าบทกวีไฮกุนั้นสามารถถ่ายทอดความหมายได้อย่างถูกต้อง แต่ถ้าผู้อ่านไม่สามารถจินตนาการถึงความคิดหรือสถานการณ์ที่บทกวีไฮกุสื่อความได้ ผู้แต่งจำเป็นต้องพิจารณาปรับปรุงบทกวีของตนเองให้ดีขึ้น

ขั้นที่ 5 การประเมินผล ขั้นนี้เป็นขั้นการวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการประเมินความสามารถในแต่งบทกวีไฮกุ จำเป็นต้องพิจารณาทั้งความสม่ำเสมอในการใช้หลักเกณฑ์ทางภาษาศาสตร์และความคล่องแคล่วของการแสดงความคิดสร้างสรรค์ จึงกล่าวได้ว่า นอกจากการประเมินบทประพันธ์ไฮกุตามเกณฑ์ด้านการจัดระเบียบและหลักภาษาแล้ว ยังจำเป็นต้องพิจารณาด้าน น้ำเสียงของผู้แต่ง (Author's Tone) ที่เป็นเสียงส่วนตัวของผู้เรียน รวมถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนด้วย

การสอนบทประพันธ์ไฮกุในห้องเรียนสังคมศึกษา

จากแนวทางการการสอนบทประพันธ์ไฮกุในห้องเรียน ผู้เขียนได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นต้นแบบในการออกแบบการสอนบทประพันธ์ไฮกุในห้องเรียนสังคมศึกษา มี 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ทบทวนแนวคิดของไฮกุ ขั้นนี้ ครูผู้สอนอธิบายว่าไฮกุเป็นเครื่องมือในการแสดงความคิดและความรู้สึกส่วนตัวผ่านการสังเกตสิ่งรอบตัวและเชื่อมโยงกับธรรมชาติ หรือเหตุการณ์สำคัญในวิชาสังคมศึกษา ให้คำแนะนำการใช้ไฮกุในการแสดงความคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางสังคม หรือคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น การแต่งไฮกุเพื่อสะท้อนถึงความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การรวบรวมข้อมูลสำหรับไฮกุ ขั้นนี้ เป็นขั้นที่นักเรียนศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประเด็นการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยครูสามารถมอบหมายภาระงานให้นักเรียนไปสำรวจสถานที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งการลงพื้นที่จริงหรือการเยี่ยมชมออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับไฮกุ

ขั้นที่ 3 การแต่งบทกวีไฮกุ ขั้นนี้ นักเรียนจะนำข้อมูลจากการสำรวจมาแต่งไฮกุ โดยเน้นความเชื่อมโยงระหว่างประเด็น การเรียนรู้และความรู้สึกส่วนตัว นักเรียนอภิปรายในกลุ่มเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองสังเกตเห็นและการเลือกคำศัพท์ที่เหมาะสม ในการแสดงความหมายของเหตุการณ์หรือสถานการณ์ ครูผู้สอนช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ โดยแนะนำการเลือกคำพ้องความหมายหรือคำที่สร้างภาพในจินตนาการ

ขั้นที่ 4 กิจกรรมกลุ่ม ขั้นนี้ ครูให้นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมคู่เพื่อแบ่งปันและแลกเปลี่ยนบทกวีไฮกุในกลุ่ม โดยเพื่อนในกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายและการตีความ นักเรียนอภิปรายว่าบทประพันธ์ของนักเรียนสามารถสะท้อนความรู้หรือมุมมองเกี่ยวกับประเด็นการเรียนรู้ได้อย่างไร

ขั้นที่ 5 การประเมินผล ขั้นนี้ ครูผู้สอนทำการประเมินบทกวีไฮกุโดยใช้เกณฑ์ที่สะท้อนถึงการเรียนรู้ในหัวข้อหรือเรื่องที่ครูต้องการ ได้แก่ 1) ความถูกต้องของฉันทลักษณ์ 2) ความเชื่อมโยงและความสอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา และ 3) การเลือกใช้คำและความคิดสร้างสรรค์

แบบประเมินบทประพันธ์ไฮกุ

- 1) ความถูกต้องของฉันทลักษณ์
..... 2) ความเชื่อมโยงและความสอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา
..... 3) การใช้คำและความคิดสร้างสรรค์

คะแนนรวม

คิดเป็นร้อยละ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ภาพที่ 1 แบบประเมินบทประพันธ์ไฮกุ

ที่มา : ปรับจาก Bogina and Roberts (2005)

ตัวอย่างกิจกรรมการใช้บทประพันธ์ไฮกุในวิชาสังคมศึกษา

ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาสามารถนำบทประพันธ์ไฮกุไปใช้ในห้องเรียนเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ การสรุปความ และความคิดสร้างสรรค์ พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างสุนทรีย์ โดยสามารถยกตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของวิชาสังคมศึกษาและบทประพันธ์ไฮกุได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการใช้บทประพันธ์ไฮกุในวิชาสังคมศึกษา

สาระการเรียนรู้	ตัวอย่างกิจกรรม
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	- กิจกรรมปริศนาคำทาย โดยใช้ในเนื้อหา เรื่อง พุทธสาวก พุทธสาวิกา ตัวอย่าง ให้นักเรียนแต่งบทประพันธ์ไฮกุที่สื่อถึงพุทธสาวก พุทธสาวิกาตามตัวอย่างที่ได้รับ โดยมีกติกาสำคัญคือในบทประพันธ์ของนักเรียนต้องไม่มีชื่อของพุทธสาวก พุทธสาวิกาตามตัวอย่าง และครูผู้สอนรวบรวมบทประพันธ์เป็นปริศนาคำทาย ตัวอย่างบทประพันธ์ไฮกุ เทศนาสั่งสอน ตั้งสวนโมกขพลาราม แต่งตำรามากมาย - ครูผู้สอนสามารถนำไปเป็นปริศนาคำทายให้นักเรียนตอบ โดยจากบทประพันธ์ข้างต้นได้กล่าวถึง พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการใช้บทประพันธ์ไฮกุในวิชาสังคมศึกษา (ต่อ)

สาระการเรียนรู้	ตัวอย่างกิจกรรม
สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม	- กิจกรรมไฮกุสุนทรียะวัฒนธรรม ให้นักเรียนประพันธ์ไฮกุเกี่ยวกับ วัฒนธรรมประเพณีของไทย 4 ภาค แล้ววาดภาพประกอบตกแต่ง ให้สวยงาม โดยครูจัดพื้นที่ให้นักเรียนอ่านบทประพันธ์และแสดงผลงาน ตัวอย่างบทประพันธ์ไฮกุ ชักพระออกพรรษา ความเชื่อพราหมณ์ปรับสู่พุทธ สังคมการเกษตร - บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงประเพณีชักพระซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของพุทธศาสนิกชนทางภาคใต้
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	กิจกรรมไฮกุสรุประบบเศรษฐกิจ หลังจากที่นักเรียนได้ศึกษาข้อดี และข้อเสียของระบบเศรษฐกิจแบบต่าง ๆ แล้ว ครูให้นักเรียน ประพันธ์ไฮกุเพื่อสรุปเนื้อหาของระบบเศรษฐกิจในรูปแบบตาราง เปรียบเทียบ ตัวอย่างบทประพันธ์ไฮกุ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตามกลไกราคา แรงจูงใจและความเหลื่อมล้ำ สินค้าคุณภาพ ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เกิดการทุจริต สวัสดิการไม่เหลื่อมล้ำ ไม่จูงใจลงทุน ระบบเศรษฐกิจแบบผสม เอกชนร่วมรัฐ ลดการผูกขาดและเหลื่อมล้ำ ผสมผสานสองระบบ

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการใช้บทประพันธ์ไฮกุในวิชาสังคมศึกษา (ต่อ)

สาระการเรียนรู้	ตัวอย่างกิจกรรม
สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	กิจกรรมสะท้อนภาพความรู้สึก นักเรียนประพันธ์ไฮกุสะท้อนความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เช่น สงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามเย็น เป็นต้น ตัวอย่างบทประพันธ์ไฮกุ สะท้อนภาพความรู้สึกต่อเหตุการณ์สงครามเย็น ชัดแย้งอุดมการณ์ บาตเจ็บล้มตายโดยไม่รู้ โลกนี้ช่างขบขัน
สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	กิจกรรมรณรงค์รักษ์โลกอย่างนักกวีไฮกุ นักเรียนประพันธ์ไฮกุเกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เช่น หลัก 7R พร้อมทั้งวาดภาพประกอบและจัดแสดงผลงานทั้งเป็นรูปแบบป้ายประชาสัมพันธ์และรูปแบบออนไลน์ ตัวอย่างบทประพันธ์ไฮกุ Refuse ง่ายนิดเดียว ปฏิเสธหลอดพลาสติก ก็ดื่มได้เหมือนกัน

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า บทประพันธ์ไฮกุสามารถนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้ในห้องเรียนสังคมศึกษาได้อย่างหลากหลายวิธี ครูผู้สอนอาจจะใช้บทประพันธ์ไฮกุในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เพื่อกระตุ้นความสนใจหรือเป็นการเปิดประเด็นในหัวข้อที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นสอน หรือขั้นกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถใช้บทประพันธ์ไฮกุในการให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหาที่ครูกำหนดให้ และประพันธ์ไฮกุเพื่อนำเสนอมุมมองหรือความรู้สึก หรือตามวัตถุประสงค์ที่ครูต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และในขั้นสรุปบทเรียน ครูผู้สอนสามารถประเมินความความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของนักเรียนผ่านบทประพันธ์ไฮกุของนักเรียนได้ เนื่องด้วยการประพันธ์ไฮกุ นักเรียนต้องสรุปเนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบ 3 บรรทัด 5-7-5 จะเป็นการให้นักเรียนประมวลความรู้แล้วสรุปเป็นบทประพันธ์ไฮกุ

บทสรุป

ไฮกุ เป็นศิลปะการประพันธ์กวีของญี่ปุ่นที่มีความกระชับและลึกซึ้ง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในห้องเรียนสังคมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ไฮกุช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสรุปความ และความคิดสร้างสรรค์ พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งไม่เพียงช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษา เช่น ศาสนา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ ผ่านการสรุปเป็นบทประพันธ์ไฮกุแล้ว แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงความรู้สึกส่วนตัวกับประเด็นทางสังคมผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนออกแบบให้ การนำไฮกุมาใช้ในชั้นเรียน เช่น การเขียนบทกวีที่สะท้อนความรู้สึกต่อเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ การประพันธ์ไฮกุเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือการใช้ไฮกุในการสรุปประเด็นสำคัญของระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น จะทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษากับชีวิตจริงได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนานและส่งเสริมความเข้าใจในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย ด้วยเหตุนี้การประยุกต์ใช้ไฮกุในห้องเรียนสังคมศึกษาจึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจและมีศักยภาพในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

รายการอ้างอิง

- ชาอีฐิน นิติภาค. (2558). สีสันงานประพันธ์ดั้งเดิมจากแดนอาทิตย์อุทัยสู่สังคมปัจจุบัน. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 2(1). 75-81. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/53510>
- มนฤดี สารใจ. (2566). ผลของการใช้กลอนไฮกุที่มีต่อความสามารถทางด้านการเขียนย่อความเชิงพรรณนา สำหรับผู้เรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา]. UP Digital Collections. <https://updc.up.ac.th/handle/123456789/395>
- ยงยุทธ ขำคง. (2565). ไฮกุ เพื่อสุนทรียภาพ มิตรภาพและการพัฒนาภาษา. *วารสารวิทยาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 6(2), 251–264. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournalpnru/article/view/261066>
- วิยะดา พรหมจิตต์ ชไมพร พุทธิรัตน์ วรรณวิภาค์ พลก่าจิต คณาพร แก้วแกมจันทร์ และจิราพร สุขกรง. (2564). ไฮกุ: เสกสรร งานศิลป์ พลั้งแห่งบทกวีกับการเรียนภาษาอังกฤษ. *วารสารนาครบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 13(3). 204-218. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/article/view/248653/173774>
- สภาการศึกษา. (15 เมษายน 2567). *ผลลัพธ์ดีๆ ของ Happy Classroom*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. <https://www.facebook.com/share/p/1Az94EzprV/>

อักษรเจริญทัศน์. (22 มิถุนายน 2567). คลังไอเดีย สร้างสมรรถนะ: เทคนิคการสอนแบบ Haiku. บริษัท
อักษร เอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน). <https://www.facebook.com/photo/?fbid=3890990521166255&set=gm.1153619159183026%20&id=1035688730976070>

Bogina, M. A. and Roberts, B. R. (2005). The use of haiku and portfolio entry to teach the change of seasons. *Journal of Geoscience Education*, 53(5). 559–562. <https://doi.org/10.5408/1089-9995-53.5.559>

Hitsuwari, J., & Nomura, M. (2025). Effects of emotional and cognitive changes on aesthetic evaluation of poetry based on subjective and physiological continuous responses with pupil diameter measurements. *Perceptual and Motor Skills*, 132(5), 851-875. <https://doi.org/10.1177/00315125251330926>

Iida, A. (2010). Developing voice by composing haiku: A social-expressivist approach for teaching haiku writing in EFL contexts. *English Teaching Forum*, 48(1), 28-34.

MasterClass. (2022, Aug 20). *Haiku Poem: Definition, Format, History, and Examples*. MasterClass. <https://www.masterclass.com/articles/how-to-write-a-haiku-in-4-easy-steps>

Sulastri, F, Sri, M and Syakira, S. (2022). Utilizing Haiku as a Learning Reflection: Students Perception. *AL-ISHLAH: Journal Pendidikan*, 14(3). 4505-4512. <https://doi.org/10.35445/alishlah.v14i3.1545>